

ŞEHİRLEŞME SÜRECİNDE OLAN KASABALARDA NÜFUS GELİŞİMİ VE YAŞ YAPISI İLİŞKİSİ: ILGAZ (ÇANKIRI)

Nazan Karakaş ÖZÜR*

ÖZ

Nüfusun nitelikleri yerleşmelerin şekillenmesinde önemli rol oynar. Özellikle yaş yapısı, geçmiş bugün ve gelecek hakkında fikir vermesi nedeniyle yerleşmenin gelişimi ile çok yakından ilişkilidir. Çalışmada Ilgaz İlçe merkezini oluşturan Ilgaz kasaba yerleşmesinde yaş yapısı ve bunun mahalleler arasında dağılımı incelenmiştir. Genel olarak Türkiye’de kırsal kesimde yaşlanmaya doğru giden bir nüfus yapısı olduğu başka çalışmalarca tespit edilmiştir. Bu durumun Ilgaz kasabasında Türkiye ortalamalarının üzerinde seyrettiği görülmüştür. Yaşlı bir nüfusa sahip olması ve gittikçe yaşlanması kasabanın şehre dönüşümü önündeki en önemli engellerden biridir. Mahalleler arasında da yaş yapısı açısından farklı dağılımlar belirlenmiştir. Bu durumun temel nedeni mahallelerin konumları ve iskân durumları olarak belirlenmiştir. Yıllar içinde, mahalle yaş yapılarındaki ani değişimler de bununla ilgili bulunmuştur. Bir yerleşmede yaş yapısının değişiminde genç nüfusun azalma yolunda olması son derece kritik sonuçlara yol açacaktır. Bu sonuçların idari, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak değerlendirilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Ilgaz kasabası, yaş yapısı, nüfus gelişimi

RELATIONSHIP BETWEEN POPULATION INCREASE AND AGE STRUCTURE IN TOWNS IN THE URBANIZATION PROCESS: ILGAZ (ÇANKIRI)

ABSTRACT

Population properties play an important role in configuration of settlement. Particularly, age structure is very closely related to development of settlement so it gives lots of ideas about past, today and future. In this study Ilgaz town, which is the Ilgaz county center settlement, age structure and its distribution between neighborhoods have been examined. In general, progress to ageing in Turkey's population was obtained from other works. It was seen that this situation is higher than average in Ilgaz town. Having an ageing population and its increase day by day is seen as the most important obstacle which hinders the town's development into a city. Different distribution between neighborhoods has been determined too. Basic reason of this situation is seen as location and certificate of occupancy of these towns. These reasons deal with neighborhoods' age structure and sudden changes in age structure. The reduction in the number of young people in the change of the age structure of the settlement will lead to extremely critical results. These results need to be considered administratively, politically, economically and socially.

Key Words: Ilgaz town, population increase, age structure

GİRİŞ

Günümüz dünyasında tüm yerleşme türleri içinde şehir yerleşmeleri ayrı bir yer tutar. Bunun temel nedeni gittikçe daha fazla nüfusun şehir özelliğindeki yerleşmelerde yaşıyor olması ve daha fazla yerleşmenin şehir özelliği kazanmasıdır. 2014 yılı itibarıyla dünya nüfusunun % 53,5'i şehirlerde yaşarken, bu oran Türkiye'de % 73'tür (Şahin, 2015:140-142). Dünya ortalamasının üzerinde olan bu rakamın gelecekte, hem Türkiye hem de dünya için artacağı¹ bilinmektedir (Yüceşahin vd.2004; Garipağaoğlu, 2010; Yakar, 2012a). Bu durum, hem şehir nitelikli yerleşmelere, hem de şehirlerde yaşa-

¹ 2030'da dünya nüfusunun % 60'ının şehirlerde yaşayacağı öngörülmüyor. Bkz <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>

yan nüfus niteliklerine daha dikkatle bakılmasına neden olur. Şehirlerin hızlı artan sayıları² araştırılırken, onları besleyen kasaba yerleşmelerinin durumu birçok açıdan incelenmeye değer olmalıdır. “Alt kategorilerin verdiği göç, üst kategorideki kentleri beslerken, kendilerinin de zamanla hem sayı, hem de nüfus miktarı olarak azalmalarına neden olmuştur (Garipağaoğlu, 2010:38).” Görüldüğü üzere kasabaların, köy ile şehir yerleşmeleri arasındaki geçişin anlamlandırılmasında edindiği roller, köy ve şehir yerleşmelerinin oluşum ve gelişimleri hakkında çok önemli bilgiler içerir. “Türkiye’de şehirleşme hareketleri ve şehirler incelenirken öncelikle köyle şehir arasında geçiş basamağını teşkil eden ve nüfusu 10 000’in altında olan kasabaların incelenmesi gerekmektedir. Çünkü şehirleşme ya mevcut şehirlerin daha da büyümeleri veya kırsal yerleşmelerin nüfuslarının artarak şehir haline gelmesi şeklinde cereyan etmektedir. Kırsal yerleşmeden (köyden) kasabaya, kasabadan şehre geçiş süreci aynı zamanda nüfusun sayı olarak artması yanında, nitelik bakımından homojen yapıdan heterojen yapıya geçiş sürecini de içermektedir (Uzuneminoğlu, 1993:245).” Kasabaların bir yerleşme birimi olarak dikkatle incelenmesi işaret edilen geçiş sürecinin anlamlandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Yerleşme incelemeleri nüfus incelemelerinden ayrı düşünülemez. Bir alandaki nüfusun nitelikleri yerleşmelerin şekillenmesini sağlarken, yerleşme özellikleri de nüfus niteliklerinin şekillenmesinde rol oynar. Bu nedenle çalışma her iki alanı da kapsayan bir bakış açısı takip etmiştir. Bir yandan köy, kasaba, şehir yerleşmeleri ve özellikleri, diğer yandan bu yerleşmelerde yaşayan nüfusun nitelikleri dikkate alınacaktır. Zira nüfus özellikleri yerleşmelerin adlandırılmasında önemli bir kriterdir. “Bu sayede 20.000’den az nüfuslu kasabalar için şehirleşmenin bir alt basamağı olarak kasabalaşma, söz konusu eşiğin üstünde nüfusa sahip yerleşmelerde de şehirleşme süreçleri üzerinde durulmuştur ki, kasabalaşma ve şehirleşme birlikte genel şehirleşmeyi meydana getirmektedir (Yüceşahin vd. 2004:25).” Yerleşmede yaşayan kişi sayısının yani nüfus miktarının bile tek başına yerleşmenin adlandırılmasında ve yönetsel özelliklerinde önemli bir kriter olduğu bilinmektedir.³ Ancak başka faktörlerin rolü göz ardı edilemez.

Nüfus, sınırları belli bir alanda belli bir zamanda yaşayan insan sayısı olarak tanımlanır. Ancak bir alanda yaşayan insanların sadece sayıları, günümüz nüfus araştırmaları için çok anlamlı değildir. Yaşayan kişi sayısından ziyade, nüfusun nitelikleri adı altında cinsiyet, yaş yapıları, eğitim durumu, sosyo-ekonomik nitelikleri değer taşır. Nüfusa ait bu nitelikler tek ya da bir arada birçok sosyo-ekonomik analize veri sağlar, temel oluşturur. Örneğin,

² Bkz <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>

³ Daha fazla bilgi için; Özçağlar Ali. 1997. *Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ekol Yayınevi, Ankara.

cinsiyet yapısındaki dengesizlik göç ile açıklanabilir ya da nüfusun yaş yapısı, işgücü potansiyelini bugün ve gelecek için açığa çıkarır. Yaş yapısı aynı zamanda cinsiyet yapısı ile doğrudan bağlantılıdır, cinsiyet, yaş yapısı ile ilgili çalışmalarda etkili bir değişkendir. Doğurganlık, yaş bağımlılık oranı da bu iki değişkenle bağlantılı olarak ele alınır (Koç vd. 2008:12). Yaş yapısının, eğitim, sağlık, sosyal güvence ve bakım gibi konularla bağlantıları da açıktır. Sharlon (1978), nüfusun yaş yapısının nüfusun toplamdaki gelişimi hakkında çok önemli bir belirleyici olduğunu vurgularken, bu konuda çalışma yapmış kişilerin modellerini değerlendirir. Nüfusun yaş yapısı, miktarı ve sosyal güvenlik ilişkisi ise vurgulanan diğer bir gerçektir (Turner, 1985).

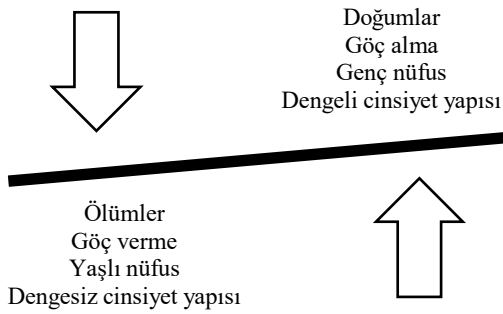
Nüfusun değişimi üzerinde etkili olan faktörler nüfus değişkenleri olarak adlandırılır. Nüfus değişkenleri doğumlar, ölümler ve göçler ana başlıkları altında toplanır (Şahin, 2015; Tümertekin, 1994:142). Bu değişkenler sadece nüfusun miktarını değil, başka birçok sosyal ekonomik faktörü de yakından ilgilendirmektedir. Örneğin, doğumların artışı ya da azalması, cinsiyet yapısı ve kadının sosyo-ekonomik durumu ile bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Aynı şekilde ölümler, ortalama yaşam süresi bağlamında, bir yerdeki yaşam standartları açısından değerlendirilir. Ortalama yaşam süresi ise gelişmişlik ölçütüdür.⁴ Örneğin, Dünya’da ortalama ömür değerleri en yüksek ülkeler, Japonya (84), Avustralya (83.1) ve Fransa (82.1) iken; Nijerya (54.2), Etiyopya (65,9) ve Kongo (60.4) en düşük ortalamalara sahip ülkeler konumundadır (Şahin, 2015:100). Bu noktada nüfusun yaş yapısı ve bununla ilişkili nüfus özellikleri, toplamda nüfusun gelişiminde kilit rol oynayan çok önemli bir faktör olarak görülür. (Şekil:1). Ayrıca, yaş yapısı, bir alanda yaşayan nüfusun hali hazırdaki durumunun belirlenmesi kadar, gelecek ile ilgili öngörülerde bulunma fırsatı vermesi ve planlama yapma açısından da önem taşır.

Bu çalışmada, seçilen dar bir alanda, nüfusun gelişimi ve yaş yapısı konu edilmiştir. Bir alandaki nüfusun zaman içinde yaş yapısında olan değişimler, beraberinde sosyal, ekonomik ve idari sonuçlar getirir (Yücesahin, 2011, Freadlander, 1999:494). Nüfusun yaş yapısı dar ve geniş aralıklarla incelenebilir. Bu çalışmada yaş yapısı geniş aralıklı olarak ele alınacaktır. Geniş aralıklı yaş yapısı incelemelerinde 0-14 arası çocuk nüfus, 15-64 arası yetişkin nüfus ve 65 yaş üzeri yaşlı nüfus olarak belirlenmiştir (Tümertekin, 1994; Doğanay, 1994; Avcı, 2014).

Çalışma konusu ile ilişkili önemli bir değişken de göçtür. Nüfusun gelişimine bakıldığında, bunun doğal olarak ve göç yoluyla gerçekleştiği görülür. Göç olgusu nüfusu etkilediği kadar şehir yerleşmelerini ve şehirleşme

⁴ Birleşmiş Milletler insani gelişim raporları yıllık olarak yayınlanmaktadır. Bkz. <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>

sürecini de etkiler. Hatta şehirleşme ve göç birbirinden kesin sınırlarla ayırlamayan iki olgudur. Keleş (1970), şehirleşme ve göç ilişkisinin kaçınılmazlığını vurgularken, dünyada 20. yüzyılda şehrsel nüfus patlaması olduğunu Türkiye’de de bunun böyle olduğunu belirtir. Buradan anlaşıldığına göre göç, pozitif ya da negatif yönde, şehirleşme hareketinin ajanıdır.⁵ Yaş yapısının da göçten etkilendiği açıktır. Doğrudan göç eden nüfus çalışmanın konusu olmasa da yaş yapısı değişimleri bir şekilde göç ile ilintilidir. Burada da göç sadece mevcut durumu açıklamada kullanılacak bağımlı bir değişken olarak değerlendirilmiştir.

Şekil:1- Nüfus Değişiminde Etkili Olan Temel Faktörler

Türkiye için yapılmış bazı yaş yapısı incelemeleri, nüfusun yaşlanma yolunda gittiğine işaret eder (Mandıracıoğlu, 2010; Avcı, 2014). Bu bilgiler ülkelerin yakın ve uzak dönem planlarını hazırlamalarında hayati önem taşır (Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri, 2002). Ülke genelinde nüfusun yaş yapısının gösterdiği en belirgin özellik, kırsal kesim ve şehirler arasındaki farklardır. Göç ya da başka nedenlerle kırsal alanların daha hızlı yaşlandığı, yani yaşlı nüfus oranının daha hızla arttığı görülür (Yakar, 2012a; Avcı, 2014). Nüfusun iş bulma, eğitim gibi ihtiyaçlar için, sorunlarını çözmeyi umdukları daha büyük yerleşmelere göç etmeleri, bir yandan şehirleşmeyi etkilerken öte yandan bu yerleşmelerdeki doğal nüfus artışını manipüle eder. Fazladan şehre gelen 15-64 yaş grubu, aynı zamanda doğurganlık dönemini içerir ve geleceğe dönük olarak çocuk/genç nüfusu artırma potansiyeline sahiptir. Böylelikle terk edilen yerleşmelerde yaşlı nüfus kalırken, bu durum aynı zamanda gelecekteki

⁵ Daha fazla bilgi için Yakar Mustafa. (2012b). “Yirminci yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye Nüfusundan Ne Değişti?” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(21), s.382-402.

doğurganlığın ve çocuk sayısının düşmesi anlamına gelir. Yerleşmeler arasında oluşan bu dengesizlik, yaş bağımlılık oranının da dengesini yitirmesine neden olur. Yaş bağımlılık oranı “çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısı” (TÜİK, 2014) olduğuna göre, bunun ekonomi alanındaki etkisi açıkça anlaşılabilir. Türkiye nüfusunun gittikçe yaşlanıyor olması, rakamlarla ortadadır. 2014 itibarıyla yaş bağımlılık oranı 11,8 iken 2023’te bu rakam 15 olarak beklenmektedir. Üstelik toplam nüfus içinde bu değer in ülke sathında da dengesiz bir dağılımı vardır. Bölgelere göre yaşlı nüfus ve yaş bağımlılık oranlarının birbirinden farklı özellikler gösterdiği görülür.

Nüfusun yaşlanması durumu, bir gelişmişlik göstergesi olarak gelişmiş ülkelerin yaş yapılarında ortaya çıkar. Genel olarak da temel belirtiler yaşam süresinin uzun olması, çalışan kadın sayısının artması ile doğurganlığın azalması ve diğer sosyal ekonomik faktörlerdir. Türkiye’de bu ifade edilen özelliklere benzer bir durum olup olmadığı, yani nüfusun yaş yapısının değişiminin, gelişmişlik ile açıklanıp açıklanmayacağı ayrı bir şekilde tartışılmalıdır. Zira 2014 yılında yaşlı nüfusun en yüksek olduğu il %17,6 ile Sinop iken onu, % 16,5 ile Kastamonu ve % 15,3 ile Çankırı izlemiştir. Bu oran in en düşük olduğu il ise % 2,9 ile Hakkari iken onu, % 3 ile Şırnak ve % 3,4 ile Van takip eder (TÜİK, 2014). İlgili illerin gelişmişlik durumları ortadadır. Söz konusu rakamlar ve ilgili şehirlerin diğer demografik nitelikleri gelişmişlik olarak yorumlanamayacağına göre, ülkenin geleceğinin nasıl planlanacağı ve alınması gereken tedbirlerin neler olabileceği dikkatle düşünülmelidir.

Yaş yapısı araştırmaları hem ülke genelinde hem de ülke içindeki bölgelerde nüfus niteliklerinin üç boyutlu yani geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında ortaya konmasını sağlar. Yaş yapısı araştırmalarının makro ve mikro boyutlarıyla çoğalması, bu yönde yapılacak faaliyetlerde önemli bir altyapı hizmeti sayılacaktır. Yaş yapısı ve etkili faktörlere ait araştırmalar bölgesel planlamalarda dikkate alınması ve devletin sosyal sorumlulukları çerçevesinde düşünülmesi gereken bir konudur. Ancak yatırım ve teşvik konularında belirleyicilerden biri olması gereken bu durumun, sosyal devlet anlayışı bağlamında bugüne kadar tam olarak değerlendirilmediği de bilinir (Yavan, 2012:13). Çalışmada, yukarıda genel çerçevesi çizilen yaş yapısı ve etkileşim halinde olduğu alanlar, Ilgaz ilçe merkezi yerleşmesinden elde edilen bulgular ışığında değerlendirilmiştir.

AMAÇ ve YÖNTEM

Nüfus ve şehirleşme oldukça geniş bir konu olduğundan bazı sınırlandırmalar yapmak, mümkün olduğunca belli bir bakış açısı belirlemek gerekecektir. Çalışmanın konusu, nüfusun yaş yapısı ve şehirleşmeye etkisi bağlamında şekillendirilmiştir. Nüfusun yaş yapısı, cinsiyet, doğurganlık ve ortalama

ma ömür değişkenleri tarafından kontrol edilir (Atalay, 2005:15; Şahin, 2015:121-136). Bu faktörler dışında kalan diğer değişkenler çalışma konusu dışına alınmıştır. Örneğin, nüfusun gelişimde çok önemli rol oynayan bir faktör olan göç konusuna değinilmeyecektir. Çalışma sahasında yaşlı nüfus göçü, yani emekli olup geri dönüş ya da genç nüfusun başka yerleşmelere gidişi konuları değerlendirme dışı kalacaktır. Ancak bazı durumları açıklamada gerekli görülen göç⁶ ile ilgili bilgi ihtiyacı çalışmanın içinde başka değişkenler kullanılarak giderilmeye çalışılmıştır. Öncelikle göç ile hareket eden nüfusun kabaca belirlenmesini sağlayacak olan doğumlar ve ölümler 20007 yılından itibaren yıllık olarak 2014 sonuna kadar sunulmuştur. İlgili rakamlar, o yıla ait nüfus ile ilişkilendirilerek aradaki farkın göç nedeniyle olmuş olabileceği düşünülebilir. Yine ortaya çıkabilecek veri açığına yönelik başka bir tedbir de bina istatistikleri ile alınmıştır. Yıllık daire oturma izni sayısı, yerleşmedeki nüfus gelişimi hakkında kabaca fikir verecektir. Bu sayede göç konusu çalışma planından çıkarılmış, göç nedeniyle hareket eden nüfus miktarı, yukarıda belirtilen başka veriler ile genel bir çerçevede belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada yaş yapısı, gelişimi yıllara göre mahalle ölçeğinde ortaya konulmuştur. Bir kasabanın mahalleleri arasında yaş yapısı gelişimi açısından yıllara göre bir fark olup olmadığı aynı zamanda kasabanın tümünde yaş yapısının yıllara göre nasıl şekillendiği ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, bu yerleşme özelinde, köy, kasaba ve şehir yerleşmeleri ilişkisini anlamada ve “kasabaların homojenlikten heterojenliğe geçişini” kendi içinde nasıl yaşadığını ortaya koymada bir model olabilir. Bu nedenle, önce bu yerleşmenin niteliği yerleşme tipleri içinde -köy kasaba ve şehir- hangi özelliği gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra, belirlenen yerleşme tipine göre çalışma planı hazırlanmıştır. Aşağıda belirtilecek olan gerekçelerle İlgez İlçe merkezi yerleşmesi, kasaba tipindedir. Bu tipteki yerleşmelerin nüfus niteliklerinin, yaş yapısı özelinde, köy ve şehir arasında özelliklere sahip olması beklenir. Yani köydeki yaş yapısının yaşlı nüfus lehinde, şehirlerde ise daha çok genç ve orta yaş grubunda şekillendiği düşünülürse, kasabalarda genel olarak orta yaş nüfusun toplanmış olması gerekir.

Bilindiği gibi kırsal kesimde yaş bağımlılık oranının fazlalığı (Karabağ ve Şahin, 2003:70) aynı zamanda cinsiyet yapısı ve doğurganlık ile yakından ilişkili olarak şekillenir (Şahin, 2015; Doğanay, 1994; Atalay, 2005). Konu ile ilgili olarak iki önemli çalışma, burada ileri sürülen tezleri Türkiye ölçeğinde yakın tarihlerde incelemişlerdir. Avcı (2014) tarafından yapılan çalışmada, il

⁶ Göç ve nüfusa ait verilerin, özellikle belediye gelirlerinin belli nüfus kriterlerine göre düzenlendiği kanun ile birlikte geçerli ve güvenilir şekilde elde sunulmadığı gerçeğinin altı çizilmelidir. Ülke gerçeği olan bu durum ayrı bir araştırma konusu olarak değerlendirmeli ve kriter olarak nüfus miktarı yerine veri değiştirilmesine yol açmayacak başka öneriler geliştirilmelidir.

⁷ Bu bilgiler ilçe merkezi bazında veri olmadığından 2000'den geriye götürülemezdir.

bazında, Türkiye'deki yaşlı nüfusun mekansal dağılışı ve gelişimini incelenmiştir. Avcı'nın, yaş bağımlılık oranlarında artışın gerçekleştiği, ancak bunun bir nüfusta yaşlanma tehlikesi olarak adlandırılması için erken olduğu tespiti dikkate değerdir (2014:307). Aynı zamanda 65 yaş üstü nüfusun ülke genelinde dengesiz dağılım gösterdiği ve doğurganlık ile ters orantılı bir durumu sergilediği de belirtilmiştir (Avcı, 2014:307). Diğer çalışma ise Garipağaoğlu (2010)'na aittir. Çalışmada 2000'den itibaren başlayan küçük kentlere dahil olabilecek kasaba özelliğindeki yerleşme sayılarındaki artış hızının azaldığı ifade edilir. Bir diğer tespit, "küçük kent oluşturabilecek kasaba sayılarına göre, küçük kentlerin büyüerek bir üst kategoriye atlama hızlarının giderek artması"dır. (Garipağaoğlu, 2010:7). Her iki çalışma da, hem nüfusun yaş yapısı hem de yerleşme tipi ile ilgili değişimlerde kasaba yerleşmelerinin önemli rolüne işaret eder. Burada da üzerinde durulacak olan konu kasaba yerleşmelerinde yaş yapısı değişimlerinin, yıllara göre ve mahalleler arasında, Türkiye ölçeğinde yapılan değerlendirmelere göre durumlarıdır.

Bu çalışma dar bir alanda gerçekleştirilmesine rağmen nitel ve nicel verilerin bir arada kullanıldığı karma bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Öncelikle toplanan nicel veriler analiz edilmiş, ardından nitel verilerle desteklenmiştir. Bu yönü ile çalışma yöntemi açıklayıcı desen tasarımına uyar (Büyüköztürk vd. 2013:247; Creswell, 2013:224). Mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen, İlçe Belediyesi ile TÜİK'den elde edilen çalışma verileri genel olarak nüfus miktarları, yıllara göre gelişimleri, nüfusun yaş gruplarına ve mahalle nüfuslarının yıllara ve yaş gruplarına göre dağılımları şeklinde sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler yardımıyla Ilgaz kasabası 2000 yılından sonra nüfusun mahalle bazında yaş gruplarına dağılımı ve genel gelişimindeki tablo belirlenmiştir. Böylelikle dar alanda küçük nüfus grupları içinde yaş gruplarının dağılışı ve nüfus artışı ilişkisi demografik döngü bağlamında belirlenmeye çalışılmıştır. Burada kasaba nitelikli bir yerleşmenin seçilmesi, şehir ve köylerde nüfus hareketleri ile birlikte net şekilde ortaya çıkan yaş yapısı değişikliği ve sonuçlarının kasaba yerleşmeleri üzerinde nasıl etki göstermiş olabileceği ile ilgilidir. Çalışmanın evreni Ilgaz ilçe merkezini oluşturan Ilgaz kasabasıdır. Evreni oluşturan nüfusun tümü çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırma verileri 2000 yılından 2014'e kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Bu sınırlandırmanın nedeni İlçe Merkezi Belediye içindeki mahalle sınırlarındaki değişimlerdir. Bu tarihten sonra 9 mahalleye bölünmüş olan mücavir alan daha önce 5 mahalle halindedir. Ayrıca Kese Mahallesi 29.12.1986'da İlçe merkezine katılmış, daha sonra tekrar köy statüsüne geri dönmüştür. Dolayısıyla 2000 yılından geriye doğru bakıldığında daha önce mahalle sınırları ile sayılarındaki görülen değişimler, verilerin elde edilmesi ve süreklilik arz etmesi bakımından, bu çalışma için daha geriye gitmek uygun olmamıştır. 2000 yılından sonra eklenen, Fatih, Gazidede,

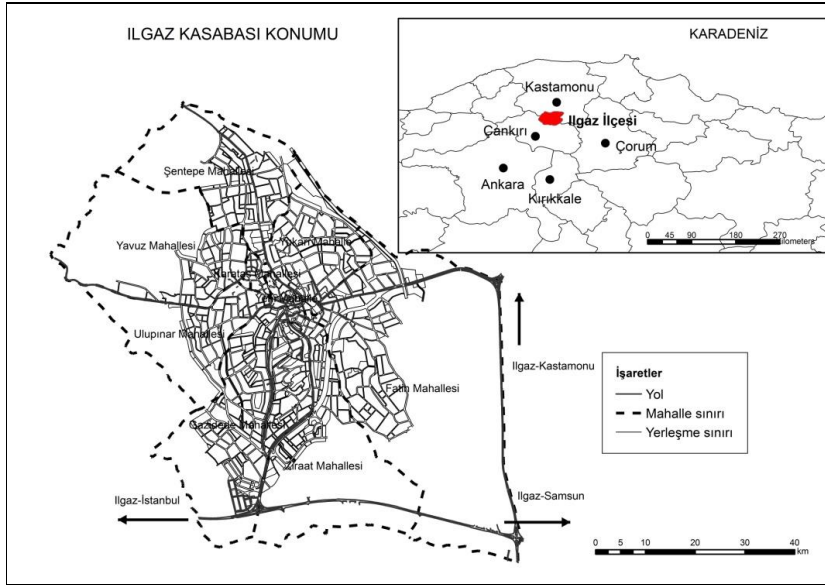
Yavuz ve Ziraat Mahalleleri ile kasaba yerleşmesinde, 2015 yılına kadar 9 mahalle şeklinde devamlılık gösteren bir idari bölünüş vardır. Araştırmanın mahalle ölçeğinde yapılacak olması, verilerde kopukluk olmamasını gerektirir. Sayılan gerekçelerle araştırma için 2000 yılı sonrası uygun görülmüştür.

Araştırmanın sınırlarının toplam nüfusu 10 binin altında olan bir yerleşmede gerçekleşmesinin az sayıda nüfus kapsamı, ekonomik çeşitlilik bakımından çok seçenek sunmaması çalışma çıktılarının genellenebilirliğini etkileyebilecektir. Bu dezavantajlara karşın, böyle bir çalışma modelinin küçük grupta deneme amaçlı uygulanması, az nüfuslu alanlarda da tüm dezavantajlara rağmen yaş yapısı çalışmalarının beklenen cevapları vermede olumsuzluk oluşturmayacağı kanısını oluşturmuştur. Araştırma örnekleminin beklenen cevaplar için yeterli veriyi içereceği varsayılmıştır. Araştırmanın problem durumu 2000-2014 yılları arasında Ilgaz kasabasında nüfusun gelişimi, yaş yapısı ve mahallelerin yaş yapısı dağılımının Türkiye'deki şehirleşme eğilimlerine göre nasıl açıklanabileceği şeklinde belirlenmiştir.

Bu bağlamda araştırılan konunun çıktıları, bugün için mevcut durumun ortaya konmasında değerlendirileceği gibi, öncelikle belediyelerin hizmetlerini daha sağlıklı planlamalarını, ardından da bölge planlamacıların proje geliştirme çalışmalarını etkili yürütmelerini sağlayacaktır.

Ilgaz Kasabası

Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Ilgaz ilçesi, Devrez Çayı oluğunda yerleşmiştir. Çankırı İline Bağlı olan İlçe'nin arazisi doğu batı uzantılı vadi tabanından itibaren yamaçlara doğru ilerleyen aşınmış düzlükler ve bunları dikine parçalamış yan derelerin açtığı vadilerin yamaçları ve birbirine paralel uzanan sırtlar üzerine yerleşmiştir. Yerşekilleri bakımından kısa mesafelerde çeşitlilik gösterse de ortalama yükseltisinin 960 m civarında olduğu görülür (Karakaş (Özür), 1995). İlçe arazisi Samsun-İstanbul arasındaki önemli karayolu bağlantısı olan E80 üzerindedir. Aynı şekilde Karadeniz kıyılarını Ankara'ya bağlayan en kısa yol D765 de kuzeyden güneye doğru ilçe merkezinden geçer. Ilgaz İlçe Merkezi'nde keşilen bu iki önemli yol, ilçeyi iki büyük şehir ile doğrudan bağlamaktadır (Harita:1). İlçenin başlıca geçim kaynakları tarım, hayvancılık, orman ürünleri ve hizmet sektörü ile ilgili iş kollarından sağlanır.

Harita:1-İlgaz İlçesi'nin Bulunduğu Yer

Kısaca bilgi verilen ilçenin merkezini oluşturan yerleşmenin, hangi tür yerleşme özelliği gösterdiği, Özçağlar'ın bu konudaki çalışmasında belirlenmiş olduğu kriterler üzerinden değerlendirilmiştir. "Nüfusu 20000'den az veya 20000'den fazla nüfusa sahip olduğu halde tam olarak şehrsel özellikler kazanamamış belediye örgütlü yerleşmelere 'belediye örgütlü kasaba yerleşmeleri' demektedir (Özçağlar, 1997:16)." Yine Özçağlar'ın şehir tanımı olan "Nüfusu 20000'in üzerinde olan veya 20000'den biraz eksik olduğu halde, şehirde bulunması gereken yapısal ve fonksiyonel özelliklere sahip olan belediye örgütlü yerleşmelerdir" şeklindeki ifadesi dikkate alınmıştır. Özçağlar'ın tanımı sonrasında verdiği, bir yerleşmenin şehir özelliği göstermesi için gerekli 13 madde incelenmiştir. Tüm bunlar sonunda yerleşmenin belirtilen nüfus kriterinin de oldukça altında bir nüfusa sahip olması, Ilgaz İlçe Merkezi'nin kasaba olarak nitelenmesinde rol oynamıştır. Konu, Göney (1977)'de verilen bilgiler üzerinden de tartışılmış, yapılan değerlendirmeler göz önüne alınarak, yerleşmenin kasaba olduğu yönündeki düşünce netleşmiştir. Köy yerleşmeleri ile şehir arasında bir geçiş unsuru olan kasabalar, bazı yönleri ile köy yerleşmelerinin bazı yönleri ile de şehirlerin özelliklerini taşırlar. Kasaba özelinde incelenecek yaş yapısı değişimi ve bunun mahalleler arasındaki dağılışının kendi içinde nasıl özellikler göstermiş olduğu bulgular bölümünde sunulmuş, sonuç bölümünde de değerlendirmiştir.

BULGULAR

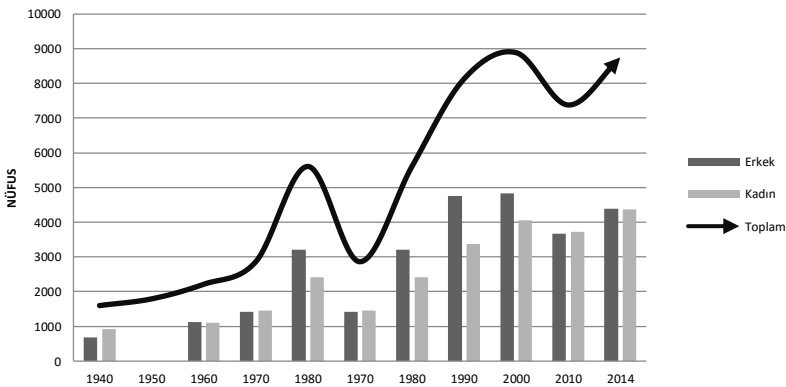
Nüfusun yaş yapısı incelemelerine geçmeden önce genel olarak kasabanın nüfus hareketlerine bakılmıştır. 2000-2014 arasındaki nüfus gelişiminde en çok dikkati 2000 yılında 8892 olarak belirlenen nüfusun, daha sonra 2007’de 6981’e gerilemiş olması çeker. Konu İlçe’de bulunan belediye yetkililerine sorulduğunda 2006’da başlayan adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin daha doğru bir sonuç verdiği, 2000 yılındaki sayımda bazı hataların yapılmış olabileceği ifade edilmiştir. İlçenin aradaki farkı anlamlı hale getirecek büyük bir göç yaşamaması, bu süreçte İlçe merkezinde herhangi bir nüfus gerilemesine neden olacak doğal afet vs. gibi olumsuzlukların olmaması da bu kanaatin doğru olduğunu gösterir. Bu açıkça ülkemizde veri toplama, verinin sürekliliği ve bunun değerlendirilmesi konusundaki hassasiyet ile de ilgilidir.⁸

Nüfus gelişimi ile ilgili değerlendirmelerin, dar alanlarda veri manipülasyonuna tahammülü olmadığı açıktır. Mevcut şartlar ile nüfus miktarının karşılaştırılması ya da yıllık nüfus gelişim tablolarının izlenmesi normal değerler altında ya da üzerindeki durumları hemen gösterir. Ilgaz kasabasında nüfusun 1965’ten 2014’e kadar nasıl bir gelişim gösterdiği incelendiğinde ilk dikkati çeken 1975 sonrası görülen erkek nüfus miktarının normalin üzerinde fazlalığıdır. İlk bakışta bu değer göç alma ile ilişkilendirilebilir. 2000 yılında görülen artış maalesef sonraki yıllarda veri olmadığından takip edilememiştir. Bu veriyi takip eden ilk yıl olan 2007, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) ile elde edilen sonuçları içerir. Aradan geçen 7 yılda kasaba nüfusu 2001 kişi azalmıştır. 2007’den sonra nisbeten daha düzenli bir gelişim süreci gösteren nüfus, artma yönünde devam etmiştir. Yıllar arasındaki en belirgin artış 2013-14 yılları arasında yaşanmıştır (Grafik:2).

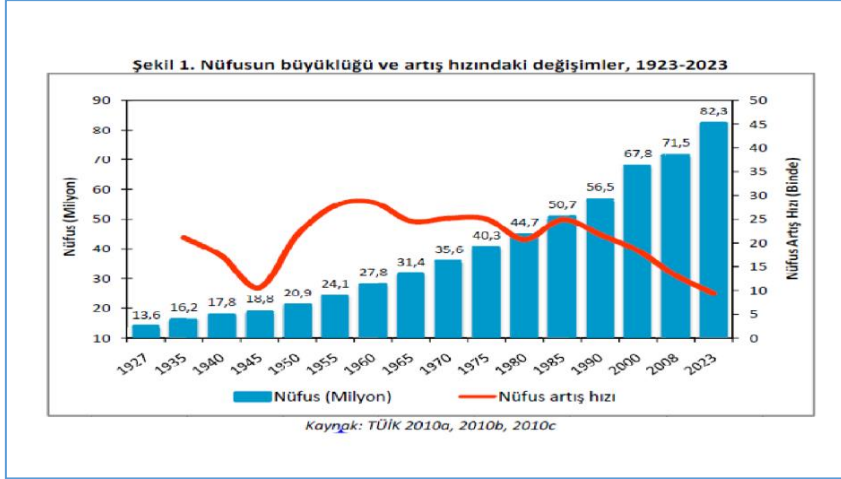
⁸ Veri düzensizliği ya da karmaşası ile ilgili olarak sadece veri güvenilirliğini etkilediği düşünülen bir faktör tartışılacak, diğerleri üzerinde durulmayacaktır. Bu faktör belediye gelirleri ile ilgilidir. Belediye gelirleri ile ilgili 12 Eylül 1980’den sonra çıkan kanunlar “*kaynak arayan belediyeden kaynak sağlayan belediyeye*” geçmeyi hedefler. “Belediyelerin gelirleri ile ilgili olarak 1981 yılında kabul edilen 2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçeden Pay Verilmesi Hakkında Kanun basta olmak üzere, Emlak Vergisi Kanununda, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda, 5393 sayılı Belediye Kanununda ve bazı kanunlarda yapılan düzenlemelerdir (Türkoğlu, 2012:294). Belediye gelirlerinin büyük çoğunluğunun genel bütçeden gelmesi ve bunun da nüfus kriteri ile oluşturulması problemin temelini oluşturur.

Tablo:1- Ilgaz Kasabası Nüfus Miktarları 1935-2014

	T	E	K
1935	2011	998	1013
1940	1603	679	924
1945	1588	728	880
1950	1795	-	-
1955	1882	916	966
1960	2216	1114	1102
1965	2924	1561	1323
1970	2865	1409	1446
1975	6624	3988	2636
1980	5612	3202	2409
1985	7307	4231	3076
1990	8136	4764	3372
2000	8892	4829	4063
2007	6981	3492	3489
2008	7051	3527	3524
2009	7738	3855	3883
2010	7383	3664	3719
2011	7355	3652	3703
2012	7210	3604	3606
2013	7571	3808	3763
2014	8754	4384	4370

Grafik:1- Ilgaz Kasabası 1940-2014 Nüfus Gelişimi

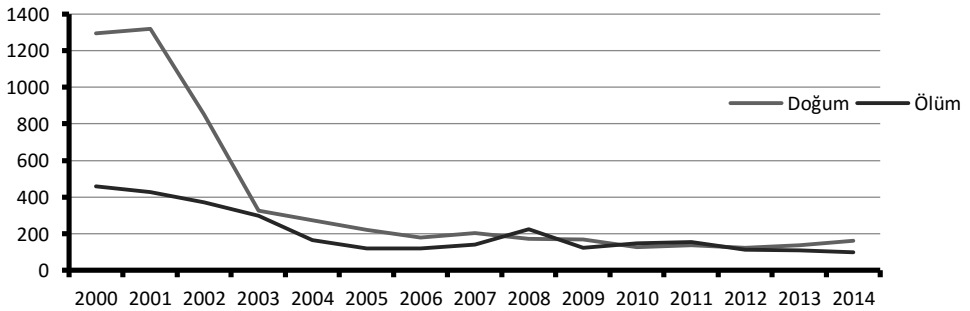

Grafik:2- Türkiye Nüfus Gelişimi ve Projeksiyonu 1927-2025

Tablo:2- Ilgaz Kasabası Doğum ve Ölüm Miktarları

	<u>Doğum</u>	<u>Ölüm</u>	<u>Fark</u>
2000	1292	458	858
2001	1317	427	890
2002	851	371	480
2003	327	296	31
2004	273	164	164
2005	222	119	103
2006	180	120	60
2007	205	139	66
2008	172	223	-51
2009	167	124	43
2010	127	147	-20
2011	138	154	-16
2012	124	114	10
2013	138	108	30
2014	163	98	65

Nüfus sayımlarının 1990'dan sonra 10 yılda bir yapılması ve devamında da adrese dayalı Nüfus kayıt sisteminin devreye girmesi 1990-2007 arasında bir boşluk oluşturmuştur. Nüfus gelişimini anlayabilmek için bu aralıklarda nüfusun nasıl seyretmiş olabileceğini yıllara göre doğum ve ölüm miktarları üzerinden değerlendirmek mümkündür. Buna göre çalışmaya konu olan zaman diliminde kasaba kayıtlarına geçen doğum ve ölüm rakamları şöyledir (Tablo:2, Grafik:3).

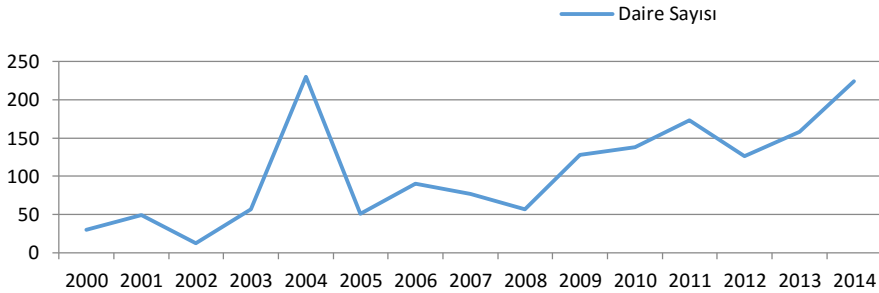
Grafik:3- Ilgaz Kasabası Yıllara Göre Doğum ve Ölüm 2000-2014

Yıllara göre doğum oranlarına bakıldığında 2000-2003 yılları istisna edilirse, genel bir denge görülür. 2000-2003 arasında görülen yüksek rakamların doğum ve ölüm kayıtlarının tutulma şekliyle ilgilidir. Kasabada belirtilen yıllarda, yılda binlerle ifade edilen (2001:1317 kişi) miktarda doğumun gerçekleşmediği açıktır. Çünkü bu yaklaşık olarak, 2000 yılında 15-64 yaş grubunda Ilgaz'da yaşayan her 2 kadından birinin doğum yapmış olması anlamına gelir. Doğum miktarının bu kadar yüksek olma nedeninin, başka şehirlerde yaşayan ama kasaba nüfus kütüğüne kayıtlı kişilerin bildirimleri ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla 2000 ile 2007 arasındaki yaklaşık 2000 kişilik farkın nedeni burada açığa çıkmış olur. Bu ihtimal dışında nüfus verisi olmayan yıllar içinde dışarıdan büyük miktarda göç alınıp alınmadığı ile ilgili alanda yapılan çalışmalar sonucu net bir bilgi edinilememiştir. Yerel medya tarandığında, söz konusu yıllar arasında ilçe merkezine önemli bir göç olmadığı görülmüştür. Nüfusun ani gelişimini açıklayabilmede başka bir veriye daha bakılmıştır.

Konut olarak kullanılacak olan daire sayıları genel bir nüfus tahmini yürütme imkanı verir. TÜİK'in bina istatistiklerinden elde edilen yıllara göre daire sayılarına ve bununla ilgili hazırlanan tablo ve grafiğe bakıldığında 2004 yılındaki ani yükseliş dışında yıllara göre düzenli bir artış gözlemlenir (Tablo:3, Grafik:4). Toplamda kasaba merkezinde yıllık daire sayılarının artarak devam ettiği, bu da nüfusu artmakta olan bir yerleşim olduğu fikrini verir. Ancak yine 2003-2004 yıllarında daire sayısında görülen ani artış bu yıllara ait daha dikkatli bir araştırmanın gerekliliğini işaret eder. Zira her ne kadar bu yıllarda artan doğum oranlarının kasaba dışından kaynaklanmış olabileceği düşünülse de bunun ne kadarının kasaba ile ilişkili olduğunun tespit edilmesi gerekir. Çünkü bu veriler 2000'li yılların başında doğum oranlarında bir artış olduğu konusunda gerekli ipuçlarını verir. 2000 öncesi 1990'a kadar bilinmeyen zaman diliminde doğurganlığın fazla olmuş olacağı tahmin edilebilir. Çalışmanın temel problemi olmadığından bu konu üzerinde fazla durulmayacaktır.

Tablo:3- Ilgaz Kasabasında Yıllara Göre Daire Sayıları

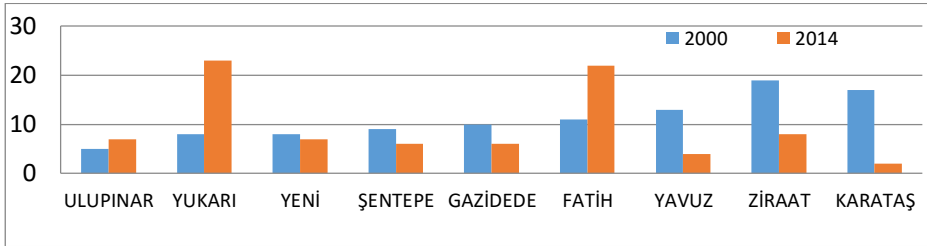
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Daire Sayısı	30	49	12	57	230	51	90	77
Toplam	3788	3837	3849	3906	4136	4187	4277	4354
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Daire Sayısı	57	128	138	173	126	158	224	
Toplam	4411	4539	4677	4850	4976	5134	5358	

Grafik: 4- Ilgaz Kasabasında Yıllara Göre Daire Sayılarının Gelişimi

Türkiye nüfusunun büyümesinin yavaşladığı, özellikle de 1985'ten sonra artış hızındaki azalmanın istikrarlı şekilde devam ettiği bilinmektedir. Nüfusun artışını sağlayan doğum ve ölüm miktarları bir yana, yaş yapısının da bundan etkilendiği daha önce açıklanmıştı. Ilgaz kasabasının nüfusunun gelişimine bakıldığında yıllara göre dalgalanmalar olsa da 2000-2007 yıllarındaki düşüş hemen dikkati çeker. Ancak burada nüfusun genel gelişimi yerine, sadece Türkiye genelinde yaşanan artış hızındaki azalmanın kasabada da yaşanmıyor olması tespit edilebilmiştir. Kasabada, 2013-14 döneminde nüfus artışı % 13 civarında (bir yılda 1183 kişi artarak) gerçekleşmiştir. Eğer bu durum böyle devam ederse, kasaba yaş yapısının kırsal kesim için öngörülen yaşlanma tehlikesi ile karşı karşıya olmadığı görülecektir.

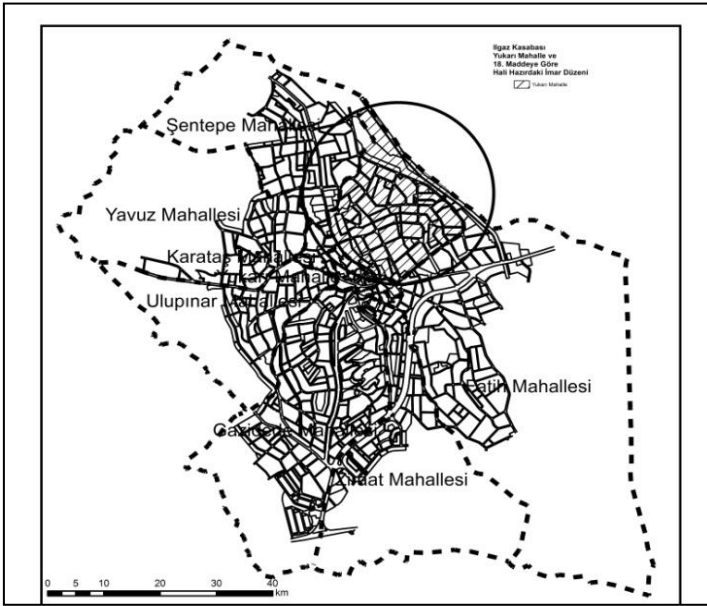
Kasaba genelinde durum böyle iken mahalle nüfuslarının toplam nüfus içindeki oranı ve bunun 2000 ve 2014 yılları arasındaki değişimi şöyledir (Grafik:5).

Grafik: 5-2000 ve 2015 Yılları Mahalle Nüfuslarının Kasabanın Genel Nüfusu İçindeki Yüzdeler Dağılımları

Kasaba nüfusu içinde en büyük oranı 2000 yılında Ziraat Mahallesi 2014 yılında ise Yukarı Mahalle elde etmiştir (Grafik: 5). Genel olarak 2000 yılı ile 2014 arasında mahalleler arasında nüfus miktarlarının bir değişim geçirdiğini göstermektedir. 2014 yılı verilerine bakıldığında iki mahalle nüfusunun diğerlerinden açık ara önde olduğu görülür. Bu mahalleler Yukarı ve Fatih mahalleleridir. Yukarı mahalle toplam nüfusun % 23'üne sahipken, Fatih mahallesi % 22'sine sahiptir. 2000 Yılı değerlerine göre Yukarı Mahalle'nin %15, Fatih Mahallesi'nin % 11 oranında olduğu görülür. Buna karşın, Yavuz, Ziraat ve Karataş Mahalleleri'nin 2000 yılına göre nüfuslarında azalma olduğu açıktır. Kasabanın mahalleleri arasındaki bu nüfus hareketi göç ve doğal yollarla ortaya çıkan artış ya da azalışlarla ilişkilendirilebilir. Ancak konu sahada araştırıldığında, nüfus değişiminde, demografik bir gerekçe yerine idari ve yönetsel bir etkinin rol aldığı görülmüştür. Artışın

gerçekleştiği Yukarı Mahalle’de 3194 Sayılı Kanununun 18. Maddesine göre⁹ belediye tarafından düzgün parsel uygulaması yapılmıştır. Bu durum, mahalledeki inşaat oranını artırmış, kasaba merkezindeki tüm diğer mahallerin konut talebi bu mahalledeki arsalarla doğru kaymıştır (Harita:2). Mahalle’nin okullar ve şehir merkezine yakınlığı bu inşaat artışını desteklemiştir.

Harita:2- Mahalle Sınırları ve İmara Açılmış Alanlar ile Yukarı Mahalle

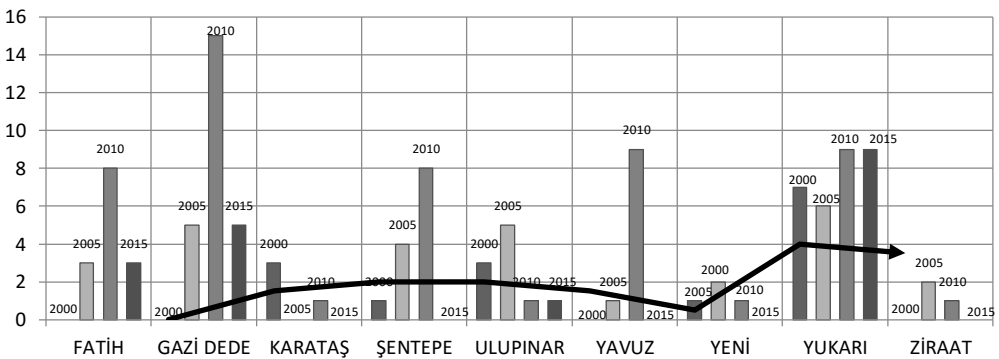
Ancak burada gerçekçi bir nüfus gelişim analizi yapmak için mahallelerin mekansal özellikleri, alanları ve konumları da değerlendirilmelidir. Haritaya bakıldığında Yukarı Mahalle’nin kasaba merkezinden dışa doğru yayılan bir alanda inşaat alanı olarak kullanılabilen imara müsait alanları-

⁹ 3194 Sayılı İmar Kanunu; Madde 18- İmar hududu içinde bulunan binalı veya binasız arsa ve arazileri malikleri veya diğer hak sahiplerinin muvafakatı aranmaksızın, birbirleri ile yol fazlaları ile kamu kurumlarına veya belediyelere ait bulunan yerlerle birleştirmeye, bunları yeniden imar planına uygun ada veya parsellere ayırmaya, müstakil, hisseli veya kat mülkiyeti esaslarına göre hak sahiplerine dağıtmaya ve re'sen tescil işlemlerini yaptırmaya belediyeler yetkilidir. Sözü edilen yerler belediye ve mücavir alan dışında ise yukarıda belirtilen yetkiler valilikçe kullanılır.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.3194&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> adresinden 05.11.2015 tarihinde 15:42’de alınmıştır.

nın bulunduğu görülür. Diğer mahallelerdeki imara açılmamış boş alanlar mücavir sınır içinde de olsa pratikte kullanım dışıdır. Ulupınar ve Gazidede Mahalleleri gelecekte bu düzenlemelerin yapılmasının zorunlu olacağı mahallelerdir. Bu iki mahallenin, burada kurulan hükümet konağı, adliye sarayı, belediye hizmet binalarına ev sahipliği yapmaları ile İstanbul yolu çıkışı üzerinde olmaları nüfuslanmalarında önemli rol oynayacaktır.

Karataş Mahallesi kasabanın merkezinde en küçük alana sahip mahallelerden biridir. Bu mahallenin yıllar içindeki nüfus kaybı nasıl açıklanabilir? Grafik 5’de görülen 2000 ve 2014 arasındaki ciddi nüfus kaybı dikkate değerdir. Karataş Mahallesi 2000 yılında 1789 kişi ile toplam nüfusun % 17’sini oluştururken, 2014’te 211 kişi ile toplam nüfusun sadece % 2’sini barındırır. Yine burada da nüfus gelişimi ve konut, imar ilişkisi tespit edilmiştir. Bu mahalle, iki katlı ve eski ahşap evlerden oluşmaktadır, bu ev alanları en son imar standartlarına göre uygun değildir ve bu alanın yeniden yapılaşabilmesi için her parselin komşu parseller ile birleştirilerek düzgün hale getirilmesi gereklidir. Bu teknik durum uygulamada birçok problemi beraberinde getirdiğinden buradaki evler ya terk edilmekte ya da yaz ve kış aylarında yarı zamanlı kullanılmaktadır. Bu bilgilerden anlaşıldığına göre nüfus hareketlerine daha dar alanlarda bakıldığında nüfusun yapısal özelliklerini etkileyen ya da şekillendiren en önemli faktörün konut ve buna bağlı olan düzenlemeler olduğu açıktır. Bu düzenlemeler ise yerel ve merkezi yönetimlere aittir. TÜİK 2000 yılından itibaren tutmaya başladığı bina istatistiklerinde bu konunun önemini geç fark etmiş gibidir. Bu istatistiklerden alınan mahallelerin yıllara göre daire sayılarına bakıldığında mahalle nüfuslarındaki bu hareketliliğe dair bir iz bulmak mümkün olabilir (Grafik:6).

Grafik: 6-İlgaz Kasabası Mahallelere Göre Daire Sayıları 2000-2005-2010-2015 (Ağustos itibariyle)

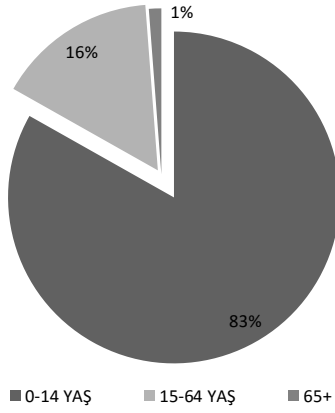
Daha önce vurgulanan Yukarı mahalledeki imar bilgilerine paralel olarak artış gösteren daire sayıları bina istatistiklerine de yansımıştır. İleriki yıllarda artış gerçekleşmesi beklenen Gazidede ve Fatih mahalleleri daire sayıları hemen geriden takip etmektedir. Ayrıca 2010 yılının tüm mahallelerde bir artışa işaret ettiği de söylenebilir. Son sayımlara göre en fazla dairenin geçen 14 yıl içinde yukarı mahallede ardından Gazidede mahallesinde oturmaya hazır hale geldiği görülür. Bu rakamların, az önce ifade edilen yerleşmenin İstanbul yolu üzerine doğru kaydığı tezini doğruladığı açıktır (Tablo:4). Yukarı mahalledeki her yıl görülen yoğunluk da daha önce açıklanan imar düzenlemesi durumu ile uyumludur.

Tablo: 4-İlgaz Kasabası Mahallelere Göre Daire Sayıları

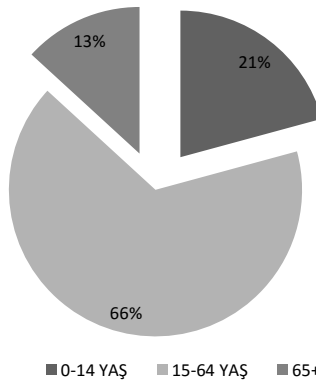
<u>MAHALLE</u>	<u>2000</u>	<u>2005</u>	<u>2010</u>	<u>2015</u>	<u>Toplam</u>
Fatih	0	3	8	3	14
Gazidede	0	5	15	5	25
Karataş	3	0	1	0	4
Şentepe	1	4	8	0	13
Ulupınar	3	5	1	1	10
Yavuz	0	1	9	0	10
Yeni	1	2	1	0	4
Yukarı	7	6	9	9	31
Ziraat	0	2	1	0	3
Toplam	15	28	53	18	96

Çalışmanın konusunu oluşturan yaş gruplarının kasaba genelinde dağılışı 2000 ve 2014 yıllarına göre şöyledir.

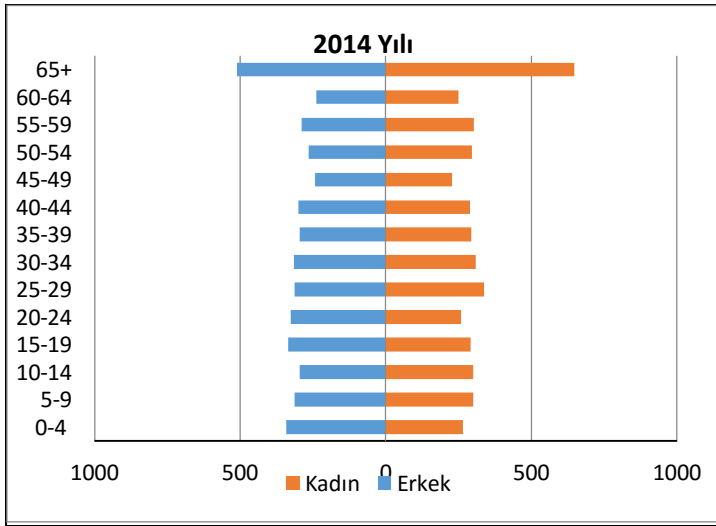
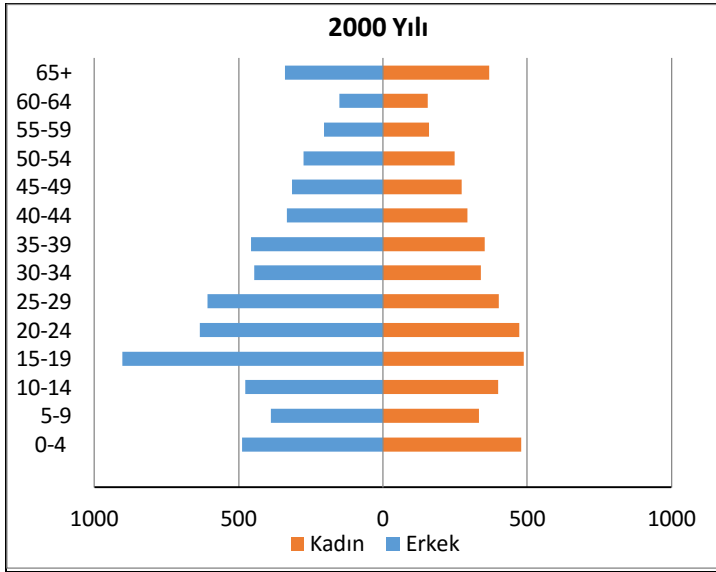
2000 YILI YAŞ GRUPLARININ DAĞILIŞI

2014 YILI YAŞ GRUPLARININ DAĞILIŞI

Grafik: 7- Ilgaz Kasabası Yaş gruplarının Dağılışı (2000 ve 2014)

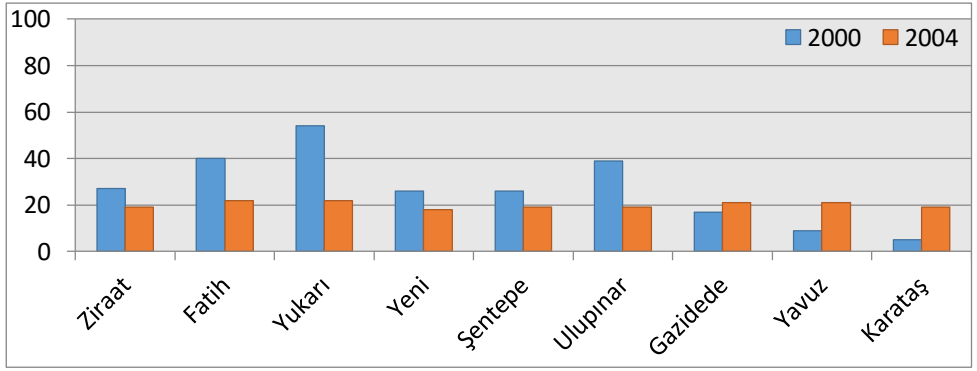
Grafik: 8-İlgaz Kasabası 2000 ve 2014 Yıllarına Ait Nüfus Piramitleri

Nüfus piramitlerinin sadece mevcut durumu değil, geçmişte yaşanmış ve gelecekte olabilecek nüfus hareketlerini de göstermesi son derece işlevseldir. Grafik 9 incelendiğinde Ilgaz kasabasının yaş yapısındaki değişim açıkça görülür. Kasabanın geçen kısa süre içinde yaşlı nüfusundaki artış grafik 8’de de belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. 2000 yılında % 1 lik bir

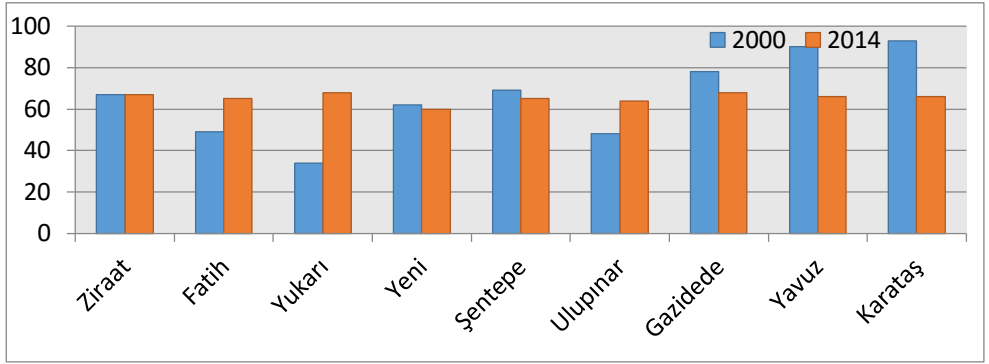
orana sahip olan 65 yaş üstü grubun 2010'da %11'e yükselmesi dikkate değerdir. Yakar (2012a) tarafından tespit edilen kırsal bölgelerin yaşlandığı durumu burada da kendini göstermiştir. Ne yazık ki 2000 yılından sonra 2006 ADNKS'ne kadar konuyla ilgili veri elde etmek mümkün değildir. Bu nedenle aradaki 10 yıldan sonra ikinci aralık eldeki en yeni veri olan 2014 yılına aittir. Bu yılda da aradaki 4 yıllık zaman diliminde 65 yaş üstü nüfus oranının % 3'lük artışla % 13'e ulaştığı görülür. Bu artış yaşlı nüfus oranının gittikçe ivmelenen bir seyir izlediğini gösterir. Avcı'nın Türkiye için verdiği 65 yaş üstüne ait ortalama rakam % 7,2'dir (2014:302). Bu rakam Avcı (2014)'nın Türkiye genelinde ulaştığı "göç alan iller ile çok nüfusa sahip illerdeki yaşlı nüfusun payı, göç veren ve az nüfuslu illerden daha fazladır" genellemesi ile birlikte okunmalıdır. Gelecek yıllarda kasabanın yaş yapısında, göç gibi dışarıdan gelecek bir etki olmadığı sürece yaşlanma eğilimi devam edecektir. Nüfusun yaş yapısının mahallelere göre dağılımı ise şöyledir.

Tablo:5- Ilgaz İlçe Kasabası'nda Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı 2000 ve 2014

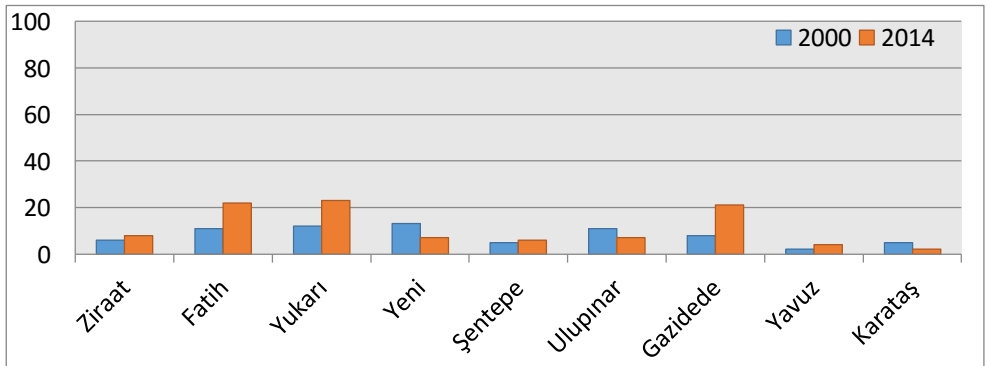
2000	2014							Toplam	2014							Toplam
	0-14	%	15-64	%	65+	%	Toplam		0-14	%	15-64	%	65+	%	Toplam	
Ziraat	544	27	1377	67	129	6	2050	Yukarı	429	22	1350	68	213	11	1992	
Fatih	476	40	577	49	125	11	1178	Fatih	420	22	1210	65	242	13	1872	
Yukarı	437	54	270	34	98	12	805	Gazi Dede	391	21	1254	68	197	11	1842	
Yeni	240	26	556	62	120	13	916	Ziraat	125	19	447	67	100	15	672	
Şentepe	252	26	665	69	48	5	965	Yeni	114	18	391	60	145	22	650	
Ulupınar	224	39	271	48	75	13	570	Ulupınar	116	19	393	64	102	17	611	
Gazidede	191	17	861	78	59	5	1111	Şentepe	103	19	346	65	82	15	531	
Yavuz	119	9	1264	90	16	1	1399	Yavuz	79	21	246	66	48	13	373	
Karataş	82	5	1670	93	37	2	1789	Karataş	41	19	140	66	30	14	211	
Toplam	2565	23	7511	70	707	7	10783	Toplam	1818	20	5777	66	1154	13	8754	

Grafik:9-İlgaz Kasabası'nda 0-14 Yaş Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı, (2000 ve 2014)

Grafik:10-İlgaz Kasabası'nda 15-64 Yaş Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı (2000 ve 2014)

Grafik:11- İlgaz Kasabası'nda 65+ Yaş grubunun Mahallelere Göre Dağılımı (2000-2014)

Grafikler yüzdelik dilim verilerine göre hazırlanmıştır. 2000 ve 2014 arasında yaş gruplarının mahallelere göre nasıl bir değişim göstermiş olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Buna göre 2000 yılında mahallelerde 0-14 yaş grubunun dağılımına bakıldığında Fatih, Yukarı ve Ulupınar mahallelerinde yığılma olduğu görülmektedir. Karataş mahallesi ise çocuk yaş grubunun en az orana sahip olduğu mahalledir. Karataş Mahallesi'nin 15-64 yaş grubunda en yüksek değerlere sahip olması bu durum ile uyumlu görünür. Ancak yetişkin nüfusun bu mahalledeki yoğunluğu 2014 yılında azalma eğilimine girmiştir (Grafik:9).

15-64 Yaş grubu dağılımlarına bakıldığında da Gazidede, Yavuz ve Karataş mahallerinin oransal olarak yüksek çıktığı görülür. Bu yaş grubu 2000 yılında kasaba toplamında nüfusun % 70'nini oluştururken, 2014 yılında % 66'ya gerileme olmuştur. Kasaba genelinde 0-14 yaş ile 15-64 yaş grubunun geçen 14 yıl içinde gerilediği, 65 üstü yaş grubunun ise % 7 den 13 yükselerek arttığı görülür. 15-64 yaş grubunun nüfusun aktif bölümünü oluşturması bu gruba biraz daha dikkatle bakmayı gerektirir. Çalışan nüfus olan bu grupta aynı zamanda doğurganlık çağındaki nüfus da bulunur. Bu dilime giren nüfusun toplam nüfusa göre fazlalığı, geleceğe dönük olarak ya doğurganlık ile birlikte çocuk nüfusunun ya da doğurganlığın azalması ile birlikte yaşlı nüfusun artması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu nedenle kasabanın yaş yapısının genel olarak, orta yaş grubu içinde toplandığı ve medyan yaşının da bu grup tarafından şekillendirildiği görülür.

65 ve üstü yaş grubu tıpkı 0-14 gibi aktif nüfus dışında kalır. Bakım ve hizmetler bağlamında bu yaş grubunun kontrolsüz artış göstermesi çok istenen bir durum değildir. Özellikle nüfusta yaşlanma probleminin kaynağı da bu artıştır ve geleceğe dönük olarak nüfusun artmama tehlikesini gündeme getirerek sosyal ve ekonomik bedel üretir. Mahallelere bakıldığında ise en fazla artışın Fatih, Yukarı ve Gazidede mahallerinde gerçekleştiği görülür. Tüm mahallelerde genel olarak görülen artış, sadece Karataş mahallesinde görülmemiştir.

SONUÇ

Kasabada, eski evlerin bulunduğu mahallelerin terk edilmesi, gelişmemesi ve yaşlanması çıkarımlardan biridir. Dolayısıyla kasaba içinde, mahalleler arasında, nüfusun farklı yaş grupları arasındaki değişimi açık şekilde izlenebilmektedir. Kasaba nüfusunun toplamına bakıldığında 2000 ve 2014 arasında Türkiye genelinde görülen yaşlanmaya doğru gidiş net olarak ortaya çıkmış durumdadır. Ancak bazı mahallelerin yaş yapısında genç nüfus oranının arttığı da görülmüştür. Mahallelerin bu durumunda imar planları ve düzenlemelerinin çok önemli rolü vardır. Belediyenin ve merkezi yönetimlerin belirlediği düzenlemeler, beraberinde konut yapımına uygun yeni alanla-

rın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nüfusun ihtiyacı olan konutların belediye tarafından gösterilen yerlerde inşa edilmesi, burada nüfusun artması ve yaş yapısının değişmesi anlamına gelmiştir. Bazı mahallelerin yaş yapısında gençleşme ve buna bağlı olarak toplam nüfuslarındaki artışın nedeni açıkça konumları olarak tespit edilmiştir. Özellikle Ziraat, Gazidede ve Ulupınar mahalleleri buna örnektir. Kasaba yerleşim alanının İstanbul yolu bağlantısı üzerinde kurulu bu mahallelerin nüfusları, yönetim kurumlarına ait binaların bu bölgeye kayması ile daha da artacak ve genç nüfus oranı korunacaktır.

Kasabanın yaş yapısının, genel olarak yaşlanma yolunda bir seyir izlediği ve yaşlı nüfus oranının Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu belirtilmiştir. Kasabada, 2000 yılında toplam nüfusun sadece % 7'sini oluşturan 65+ yaş grubu, 2014'te toplam nüfusun % 13'ünü oluşturmuştur. Bu oran, Çankırı il genelinde 2014 yılı için, % 15,3'tür. Türkiye için en yüksek değer % 17,6 ile Sinop, en düşük değer %2,9 ile Hakkari'ye aittir (TÜİK, 2014). Dolayısıyla Türkiye için henüz ciddi bir tehdit olarak görülmeyen yaşlanma eğilimi, kasaba için biraz daha belirgin bir hal almıştır. Türkiye için 2023 yılında 64 yaş üzeri nüfus % 10,2 olarak tahmin edilmiştir. Kasabanın ise henüz 2014'te ulaştığı rakam, (%13) bu öngörünün çok üzerindedir. 2000 yılında % 83 olan 0-14 yaş grubu aradan geçen sürede azalmış ve 2014'te % 23'lere inmiştir. Genç nüfusun azalması, doğurganlığın azalmasına neden olacaktır. Özellikle 2008'den sonra düşen doğum rakamlarına karşın, ölüm rakamlarının artmış olması, yani yıl içinde doğan kişi sayısına karşın daha fazla ölümün olması bu tabloyu doğrular. Söz konusu dönemlerde yaşanan bu azalmaların nüfusun yaş yapısını da etkilediği açıktır.

Nüfus kriterinin özellikle yaş yapısı bağlamında değerlendirilmesi yaşanan yerleşmenin imkanlarını ortaya koymada ve sağlıklı planlama yapmada çok önemlidir. Yerleşmelerin insan merkezli olarak dönüştürülmesi Avrupa Birliği'nin 1990'larda başlayan bir çabasıdır (Sınmaz, 2013). Türkiye'nin de bu standartlarda yerleşmelere sahip olması bir hayal değildir. Yeter ki alandan doğru veri toplansın ve sağlıklı değerlendirilsin. Bu çalışmada kurgulanan “yaş yapısı bağlamında yerleşmenin şekillenmesi düşüncesi” bulgular ışığında “yerleşmenin başka etkenlere bağlı olarak şekillenmesinin yaş yapısına etkisine” dönüşmüştür. Çalışmanın bir diğer önemli çıkarımı da bu olmuştur. Özellikle kanunlar ve merkezden gelen/gelecek olan uygulama istekleri dâhilinde, yerel yönetimler aldıkları kararlarla mekândaki nüfusun yaş yapısını kolayca değiştirebilmektedir. Dolayısıyla bir yerleşmede yaş yapısının değişmesi, ya da mahalleler arasında yaş yapısının değişmesi ve bazı yaş gruplarında yığılmaların olması, beraberinde çözüm bekleyen sosyal ve ekonomik problemler getirecektir. Yerel yönetimlerin bu problemleri karşılamaya dönük kadroları, maddi imkanları, planları ve çözümlerinin olup olmadığı da ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- ATALAY, İ. (2005). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, İzmir: Meta Basım.
- AVCI, S. (2014). "Türkiye'de 65 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun Gelişimi ile Mekansal Dağılışı," *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu 23-24 Ekim 2014 Bildiriler Kitabı*, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. vd. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- CRESWELL, W.J. (2013). *Nicel Nitel ve Karma Yöntem Araştırma Deseni*, (çev. Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap.
- DOĞANAY, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Kitapevi.
- GARİPAĞAOĞLU, N. (2010). "Türkiye'de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi Ve Coğrafi Dağılışı," *Marmara Coğrafya Dergisi*, S: 22.
- GÖNEY, S. (1977). *Şehir Coğrafyası*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayın No.2274. İstanbul.
- FRİEDLANDER, D., Okun B. S., Segal, S. (1999). "The Demographic Transition Then And Now:Processes, Perspectives, And Analyses" *Journal of Family History*, Vol. 24 No. 4 jfh.sagepub.com adresinden 19.10.2015 tarihinde alındı.
- KARABAĞ, S., ŞAHİN, S. (2003). *Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- KARAKAŞ, Ö. N. (1995). *Ilgaz İlçesi Coğrafyası*, Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü.
- KELEŞ, R. (1970). "Türkiye'de Şehirleşme Eğilimleri." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 25.
- KOÇ, İ., ERYURT, M. A., ADALI T, SEÇKİNER, P. (2008). *Türkiyenin Demografik Dönüşümü*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü Yayınları.
- MANDIRACIOĞLU, A. (2010). "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri", *Ege Tıp Dergisi*, S: 49(3). Ek/ Supplement.
- ÖZÇAĞLAR, A. (1997). *Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*, Ankara: Ekol Yayınevi.
- SHARLON, A. (1978). "Methods for Estimating Population Total Age Distribution and Vital Rates in Family Reconstitution Studies," *Population Studies*, Vol.32, No:3, (Nov. 1978), www.jstor.org/stable/2173724?seq=1 adresinden 13.10.2015 tarihinde 11:30'da alındı.
- SINMAZ, S. (2013). "Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri." *MEGARON*, S: 8/2.
- ŞAHİN, S. (2015). *Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- TURNER, J. A. (Apr.1984). "Population Age Structure and Size of Social Security," *Southern Economic Journal*, Vol.50, No.4. www.jstore.org/stable/1058439?search=ves&resultItemClick adresinden 13.10.2015 tarihinde 11:40'ta alınmıştır.)

- TÜMERTEKİN, E. (1994). *Beşeri Coğrafya*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.
- TÜRKOĞLU, İ. (2012). “Belediye Gelirleri Ve Yeni Bir Gelir Kaynağı Olarak Şehirleşme Rantı.” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 11/40.
- TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (2002). Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri, <http://ekutup.dpt.gov.tr> adresinden 13.10.2015 11:15te alındı.
- TÜİK (2014).“İstatistiklerle Yaşlılar 2014,” Haber Bülteni, S: 18620, 18 Mart 2015, Saat: 10:00, /PreHaberBultenleri.do?id=18620 adresinden 29.10.2015 tarihinde alınmıştır.
- UZUNEMİNOĞLU, H.(1993). “Kasabadan Şehre Geçiş Sürecine Bir Örnek: Engiz” *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S: 8.
- YAKAR, M. (2012a). “İç ve Dış Göçlerin Kırsalda Nüfusun Yaş Yapısına Etkisi: Emirdağ İlçesi Örneği,” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S:10 (2).
- YAKAR, M. (2012b). “Yirminci yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye Nüfusundan Ne Değişti?” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 5(21).
- YAVAN, N. (2012). “Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz,” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S:10 (1).
- YÜCEŞAHİN, M., BAYAR R., ÖZGÜR, M. (2004). “Türkiye’de Şehirleşmenin Mekansal Dağılımı ve Değişimi,” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S: 2(1).
- YÜCEŞAHİN, M. (2011). “Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm,” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S: 9(1).
- <http://www.tuik.gov.tr>
- <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>
- <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.3194&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch>